

JOHN STUART MILL: UN COMENTARI DE TEXT DE SELECTIVITAT

“L'única demarcació de la conducta de qualsevol persona per la qual aquesta és responsable davant la societat és la que afecta els altres. En la part que només l'afecta personalment, la seva independència és, per descomptat, absoluta. Sobre si mateix, sobre el seu cos i sobre el seu esperit, l'individu és sobirà”.

John Stuart MILL. *Sobre la llibertat.*

1. Fes un breu resum del text (entre 40 i 80 paraules). [1,5 punts]

El text fa referència al problema dels límits de la llibertat personal en el que afecta a la relació entre l'individu i la vida pública i afirma que el límit de la meua llibertat està en la llibertat dels altres. En temes que no afecten a ningú més que a ell mateix, la llibertat individual ha de ser absoluta, tant pel que fa al propi cos com pel que es refereix al pensament i a les creences.

2. Explica breument què significa el que Mill anomena “demarcació de la conducta” (màxim 40 paraules). [1,5 punts]

‘Demarcació’ significa posar límits o fronteres a la possibilitats d'alguna cosa. La demarcació de la conducta, per tant, és la delimitació del procedir, la concreció dels límits del comportament.

3. Què fa que Mill es preocupi tant per la llibertat individual? [3 punts]

Contra el que de vegades es diu ‘fer coses útils’ o ‘buscar la màxima utilitat per al màxim nombre’ no és de cap manera la finalitat de l'utilitarisme. La utilitat és simplement el principal mitjà (instrument) tal d'aconseguir el que és veritablement la finalitat utilitarista, que és la felicitat o el benestar del màxim nombre. L'utilitarisme és una ètica teleològica o conseqüencialista i com a tal distingeix entre fins últims (la felicitat o benestar) i eines per tal d'arribar-hi (la realització d'accions que maximitzin la felicitat).

Per a un utilitarista, la llibertat és en qualsevol cas una condició necessària de la felicitat perquè una societat lliure augmenta la diversitat i la creativitat i dona més varietat i més interès a la vida.

La llibertat individual, com la mateixa realització d'accions útils, fan la vida més rica en el sentit de més capaç de promocionar la felicitat i, per tant, aquesta actitud o tendència ha de ser promocionada. Però la societat a la qual aspira Mill no és la d'una massa indiferenciada moguda per plaers grollers, sinó que està feta per individualitats creatives, és a dir, lliures. A més, una regla fonamental de l'utilitarisme diu ‘cadascú val per un i només per un’. Quan augmenta la felicitat de cadascun dels membres de la societat, inevitablement tota la societat es fa més feliç.

Mill tenia com a mínim tres poderoses raons per tal de preocupar-se per la llibertat individual. La primera és una raó biogràfica: de molt petit havia estat educat pel seu pare James Mill i per l'amic d'aquest Jeremy Bentham per tal de ser un utilitarista, quasi robotitzat i dedicat a la suma d'utilitats, menyspreant tot el que no fos útil. No va tenir jocs infantils i va passar una adolescència trista fins que amb divuit anys patí una greu depressió nerviosa de la qual només es guarí dedicant-se a la lectura de poesia, com ell mateix explica a la seva autobiografia. La llibertat individual és, doncs, una reivindicació personal: vista la seva peculiar biografia, la llibertat personal inclou l'exigència d'un món en què els individus no siguin víctimes de programes educatius brutals o de manipulacions de consciència.

Però, a més, hi ha una raó social i una raó moral per defensar la llibertat individual. La societat britànica, a l'època de Mill (i també les societats democràtiques d'ara mateix) tendeix a ser dominada per les classes mitjanes i per una burgesia que es caracteritza per ser prudent, moralment i socialment conservadora i fins i tot timorata. En canvi, la creativitat no neix la classe mitjana sinó de les individualitats potents, capaces de fer créixer la diversitat i les idees noves. Una societat no pot ser creativa sense individualitats creadores, que són útils en la mesura que obren noves perspectives i produeixen diversitat.

També moralment la individualitat és bona: permet que els individus despleguin la seva creativitat i proposin nous horitzons. Sense individualitats potents i disposades a plantar cara a les convencions i els tòpics (com van fer Sòcrates o Jesucrist, per exemple), el món encara viuria en una mena de perpètua infància moral. Per incompresos que puguin ser en un moment donat, els creadors individuals són socialment útils perquè amb les seves propostes innovadores fan avançar la llibertat de tots. Vet aquí, doncs, les tres raons per les quals Mill es preocupa tant per reivindicar la llibertat individual.

4. A partir del text, explica les característiques que fan original l'utilitarisme de Mill. [3 punts]

L'utilitarisme de John Stuart Mill, malgrat derivar de l'utilitarisme de Jeremy Bentham i de James Mill (el pare del nostre filòsof), té com a poc cinc trets característics que l'allunyen del que ell veu com a teories fredes, calculadores i poc humanitzades dels primers utilitaristes.

[1] En primer lloc, Bentham i James Mill eren 'utilitaristes de l'acte'. Com a lectors dels il·lustrats el seu pensament és absolutament científicista. El seu afany per calcular, mesurar i quantificar tots els àmbits i facetes de la vida humana és una constant de tota la seva obra. La quantificació és per als primers utilitaristes l'única manera d'objectivar les coses i no deixar-se portar per les passions. Per això, Bentham i James Mill eren contraris al sentimentalisme de Roseau. En canvi, aquest text de Stuart Mill ens proposa una regla pràctica per tal d'obrar (la de l'autonomia de les decisions personals). Mill creu que el realment útil no és calcular cada acte, sinó que ens hem de preguntar si és útil la regla moral, universalment i imparcialment aplicada. L'utilitarisme de la regla que proposa Mill implica un pas cap al universalisme moral.

[2] A més, Bentham refusa acceptar qualsevol creença que no es pugui fonamentar racionalment i que, per tant, no pugui ser descrita segons els paràmetres científics. En canvi Mill considera que hi ha aspectes qualitius (les passions, les emocions) que poden ser també avaluades positivament. No només els criteris quantitius, sinó també els qualitius són útils. L'autonomia personal i el domini del propi cos inclouen un important aspecte qualitiu. Però també moltes decisions de política pública s'han de prendre atenent a criteris de qualitat i no de quantitat. Així, per exemple, si la majoria de la gent estigués d'acord a enderrocar el barri gòtic d'una ciutat, Bentham ho trobaria molt bé. En canvi, per a Mill un acte així seria inacceptable perquè més enllà dels beneficis econòmics cal comptar amb la utilitat de la història, la cultura que impliquen les velles pedres, etc. Si com ens diu el text es poden limitar les accions que afecten els altres, la comunitat tindria dret a limitar, per exemple, l'activitat d'un especulador en terrenys que vulgui destruir la memòria històrica d'una ciutat, perquè aquesta memòria històrica és útil per a tota la comunitat.

[3] Bentham considerava que la vida moral i la vida política estan guiades pels mateixos afanys i el que les caracteritza és, en el fons, exactament el mateix: la recerca de la felicitat. Però es tracta d'una felicitat individual, insolidària. En canvi, Mill busca una felicitat solidària i per això mateix va promoure, per exemple, el vot de les dones o les cooperatives obreres, considerant que això augmentava la felicitat general.

[4] Bentham i James Mill parlaven de 'plaer' a l'hora de definir el màxim bé. Mill, en canvi, usa un terme menys compromès: emprà el mot 'felicitat' per remarcar que no es tracta de cercar un benestar primari, sinó d'orientar la vida en una utilitat perdurable que no pot ser la d'un hedonisme groller i curt de vista. La felicitat inclou una connotació qualitativa que el 'plaer' o la satisfacció immediata no busquen. En una famosa frase, Mill diu que un esclau tal volta pot estar 'satisfet' amb la seva situació (sobretot per comparació amb altres esclaus), però no pot ser feliç perquè la felicitat és qualitativa.

[5] Mill és com Bentham un defensor acèrrim de les llibertats individuals. L'Estat, segons la tradició utilitarista, no pot immiscir-se en la vida privada de ningú mentre el cadascú faci no afecti a ningú més que al propi individu. És tan sols en l'àmbit públic que hom pot ser reprès per una determinada conducta. Però a diferència del seu mestre, Mill admet que el paper de l'Estat en determinades circumstàncies (tot i que no habitualment) pot anar més enllà del d'un arbitri entre interessos particulars.

En definitiva, la perspectiva milliana és molt més social basada en l'avaluació de regles útils per al màxim nombre.

5. Què n'opines de la idea que s'extreu del text de Mill? Justifica la resposta. [2 punts]

Mill en aquest text vindria a dir-nos una cosa molt òbvia sobre els límits de la llibertat personal: "la meua llibertat acaba on comença la de l'altre". Però val la pena aturar-nos a reflexionar un moment sobre el que, en realitat, implica aquesta frase.

El meu camp d'acció, la meua llibertat, està limitada per la llibertat d'altri. Però potser no totes les llibertats són equivalents. Potser els més rics tenen més llibertat que els més pobres o els habitants del Nord tenen més llibertat que els del Sud, o els homes més llibertat que les dones, o els heterosexuals més llibertats que els gais i lesbianes. Per això cal que algú (habitualment l'Estat) garanteixi un esquema similar de llibertats útils a tots per tal d'evitar que la llibertat d'uns sigui tan minsa que resulti impracticable.

A banda d'aquest problema hi ha el fet que la frase suposa que les llibertats són com espais tancats, o que no es comuniquen entre elles. És com si cadascú hagués de defensar la seva porció de llibertat incontaminada de les aspiracions d'altri. Però sabem que això no és així. Cada progrés en la llibertat d'un grup, d'un país, d'una minoria ètnica o sexual repercuteix en el progrés de la llibertat de tothom arreu del món. L'afany de llibertat és joiosament contagiós. Quan un grup de dones àrabs aconsegueix augmentar la seva llibertat respecte al patriarcat en algun país, això esperona les llibertats de totes les dones àrabs. Quan els gais i les lesbianes veuen reconegut el seu dret al matrimoni això fa progressar les lluites dels col·lectius en favor de la lliure opció sexual arreu del món.

Així la meua llibertat no pot acabar allí on comença la llibertat d'altri si es donés el cas que la seva llibertat és massa minsa o si li manca el més bàsic per viure. Sense moure'ns del paradigma utilitarista podria ser útil per a la més gran llibertat del més gran nombre, intervenir i mobilitzar-se solidàriament si les llibertats dels altres es veuen amenaçades per fonamentalistes religiosos, masclistes o totalitaris.